

ГЛАВА II

ГОНИЛО НАС ШЕСТ УСТАША, нас педесет. Нико се не буну, нит је ко проба бјежати. Споро смо, сапетим кораком хитали уз у маглу умотане висове понад Пријебоја. Ујутро је падала неква кишица. С наше сквашене робе се пушило, и ширио се тежак воњ, и за нами смрдљив траг. Педесет четри нас је на број, све два по два спутана жицама, корачало обореније глава, изубијани^{*)} лица, без гласа, без своје воље ка да смо стадо оваца. Милимо козјом стазицом кроз шуму. 'Есмо ли знали, 'есмо ли и помислити могли да је тај путић, то стијење и дрвеће што се над нас надвило, и та густа магла, та роса пошљедње што гледамо својијем очима? Је ли ики помислио да се бјегом спаси? Нако изубијани, гладни и жедни, јопе нијесмо вјеровати могли да би наше комшије и кумови, тазбина и пријатељи били кадри о злу сњевати и зло чинити. А дошње, дошње смо већ едва чекали да све дође крају?^{*)}

Гони нас шака усташа, лијено, ка кад пастири, још поспани, зором крену овце на испашу. Не галаме, не ту-

^{*)} Актери ове приповести су говорили ијекавицом. Личани воле да скраћују речи, често изостављају поједине гласове, чак и целе слоге. Глас х су ретко користили. У наставку ћу, трудећи се да останем доследан аутентичности личког говора, у тексту стављати апостроф или акцентовати речи само на оним местима где ми се буде чинило да је због лакшег разумевања то неопходно. (*Напомена аутора*).

ку, још у Пријебоју су се заморили од те работе, те сад више немају воље. И они чекају да се сврши.

Ми питоми, нико се не отима, нико не застајкује, послушни смо и кротки ка јањци. Хитамо уза страну. Војници причају о обичним стварима; ко се жени, ко је умро, ко је болестан, ко је добио дијете, чија се крава отелила... У нас више и не гледају. Има до гори још само зеру, а кад стигнемо, свој ће поса обавити баш како ваља, без трагова и свједока. Стадо зна свој пут и сад већ ко да жури да што прије стигне.

На једној заравни, опасаној стијењем ка у каквој цркви високије зидина уставише нас и постројише дуж камене литице, под којом је зјапило тамнило бездана. Двојица се одмакоше на супротни крај, траже за митраљез погодно мјесто.

Остали нас пажљиво и стрпљено размјештају, едног до другога. Добра припрема пола посла. Људи послушни, стоје на удјељеном им мјесту ка телци, с невјерицом и неким бенастим уфањем, гледају преда се, едан у другог не гледају, не смију. Мучимо. Само се понеком млађем међу нами, голобрадом дичаку, из грла отме притуљен јецај и суза слети низ крвав и блатњав образ. Очеви и комшије, одједном освјешћени, сад већ тачно виде да ће да буде то у шта све до тога трена нијесу умјели, могли, хтјели вјеровати: “Мучи, не плачи, мирно... брзо ће то...” Синови стежу шаке очева и старијих комшија. Крвници раде споро свој поса. Позна сам и‘ све те што нам о глави раде, Пребојчани и едан из Горњег Ваганца, лугар. Онда сатник, једино њега не познам, приђе ближе нас, нареди да извратимо џепове, да поскидамо бурме и сатове и да их предањ бацамо. Сатови, табакере, бурме звече по камену. Падају и лимени чешљеви, и луле, муштикле, новчаници... Сатник прође горе-доље, мимо нас, загледа нам све у брк, не би ли угледа златан зуб... Онда се одмакне на пет-шест корака, протегне

врат и пошље мало проговори ситним, али јасним гласом:

“Марво,” дрекне. “Хрватска држава и Поглавник били су изнимно милосрдни данас према вама. Да је нека друга згода, ми би вас данас ножевима, сјекирама и маљевима и чим доватимо, потукли, јер гријех је на вас трошит набој. Стријељиво је скуп изум да би се употребило за марву.” Још је река како они тријебе кукољ из „рватскога жита” да смо то ми Срби, да они неће с тијем послом стати док нас не затару све до пошљедњега. Крвави су, вели, за нас осванули дани, јер смо досад живили у гријеху а то се море опрати само нашом крвљу.

Ондак се одмаче ближе митраљезу, гледа у нас, ка да чека оће ли који закукати, пробати бјежати, милост молити. Али устраја гробни мук, нико се не маче.

У ме уђе велики стра. Сав задрхта’ ко на вјетру лист.

„Сванула је лијепа зорица” – запјева неко јасанијем гласом – „Над Пребојем, на свету неђељу; Сини сунце, обасјај нам лица...”

– Пуцај! Удри стоку! – пишти сатник – Уби’, мајку им јебем, влашку! Пуу–цај!

Митраљез заштекће. Његово лајање пресијече глас пјевача и наше јауке, и сатникову бијесну вику. Одјекивало је још дуго по шуми и кршу, губило се и враћало. Онда све утихне.

Ја сам нам па. Није ме погодило. Преко ме’ падоше моје комшије. Њева ме крв залијева и гуши.

– Бајунете на пушке! – нареди сатник. – Боди марву, да који не претекне!

Они редом пробадају крвава тијела. Шкрипне кост под бајунетом. Мртва тијела се не трзају. Кад убоде рањенога, тај јаукне, па га онда прободу још неколка пута. Крвавијем чизмама преврћу непомична тијела, ослушкују, не би ли чули јаук, стењање, хропац, неки знак живота. Мук. Онда лешеве, едан по едан, обале у бездан. Ја

сам некако издржа кад су ме боли и нијесам се ода, а кад су нас почели гурати у безданку имадо среће те оста на едној грани, ближе вр'у.

Ондак су, неђе ближе подне, уморни и прљави, споро и у нeredу пошли доље, до мјеста где је на њи чека камијон.

* * *

Десетак дана касније, са Сорића Крчевине, стиже кући Урош Богуновић, сав изгребан и подеране одеће, прободених плућа, једва жив. Нико не знаде шта му се десило, одакле му ране. Није био кадар да им каже шта је већ је, да ли од великог зорта, или од лудила или због прободених плућа, само мулио и јечао, замуцкивао и јецао, устрављен, очију великих као у ждребета, из којих су навирале крупне сузе и ужас. А кад сузе пресахнуше, и рана мало зацели, Урош се прво потпуно утиша, удрвени, увек загладан у исту тачку на небу и непомичан, а онда се наједном прибра и равним гласом све утанко исприча...